

وسایل کمک آموزشی

- ۱- کارت‌هایی که روی هریک از آن‌ها یک فعل سه‌حرفی نوشته شده باشد.
- ۲- تکرار همان فعل‌های سه‌حرفی روی چند کارت دیگر؛ با این تفاوت که حرف آخر هر فعل، حرف کوچک باشد. مانند: **خَرَجَ**
- ۳- یک کارت که روی آن حرف «ت» نوشته شده باشد.

دانش‌آموزان می‌توانند با راهنمایی معلم، همه‌ی افعال به‌کار رفته در درس را روی کارت بنویسند.

مراحل تدریس

- ۱- شرح و توضیح «آیه‌ها و سایه‌ها» برای تفهیم «قاعده‌ی اضافه کردن حرف ت به فعل سه‌حرفی». بدیهی است که در این جا بیش از آن که قواعد به شکل خشک و «به‌خاطر سپردنی» مطرح شود، فضای داستان واژه‌ی شهر تماشا به صورت فعال و نشاط‌آور مطرح می‌گردد؛ تا از خلال آن، درک قواعد مربوط به فعل مضارع و ضمائر مربوط به هر صیغه، برای دانش‌آموزان روشن شود.

معلمان باید اجازه دهند که دانش‌آموزان درباره‌ی شهر تماشا فکر کنند و از آن لذت ببرند و سپس قواعد، از زبان راهنمای شهر تماشا مطرح شود.

- ۲- دانش‌آموزان با استفاده از کارت‌های افعال، صیغه‌سازی کنند. بدین منظور، کارت حرف «ت» روی تخته‌ی کلاس چسبانده می‌شود یا یک نفر آن را در دست خود نگه می‌دارد. سپس معلم معنی فارسی یکی از فعل‌ها را بیان می‌کند. مثلاً می‌گوید:
مرد شنید.
یا: زن رفت.

در این حال، دانش‌آموزی که فعل مربوط را در دست دارد، جلو می‌آید و آن را به شاگردان نشان می‌دهد. اما اگر آن فعل مربوط به «زن» بود، حتماً باید آن را در کنار کارت «ت» قرار دهد. سرعت عمل در این فعالیت تمرینی، نه‌تنها به نشاط کلاس می‌افزاید، بلکه می‌تواند به‌عنوان نوعی امتیاز برای دانش‌آموزان محسوب شود.

- ۳- قبل از این که متن درس خوانده شود، دانش‌آموزان افعال مذکر و مؤنث به‌کار رفته در متن

درس را شناسایی می‌کنند و دلیل مذکر یا مؤنث بودن آن را بیان می‌نمایند. با توجه به فعالیت‌های انجام شده،

روح نشاط و مشارکت جمعی در کلاس ایجاد می‌شود و دانش‌آموزان متن درس را با شوق و رغبت بیشتری می‌خوانند.

۴- ماجرای داستان «هل جزاء الإحسان...» به صورت حکایت از زبان معلم مطرح می‌شود. در حین داستان، درحالی که شرح آن مطابق عبارات کتاب پیش می‌رود، دانش‌آموزان به تصویر هر مرحله‌ی داستان نگاه می‌کنند و در واقع، تلاش می‌شود که جملات مربوط به هر تصویر در ذهن دانش‌آموزان باقی بماند. بنابراین لازم است در هنگام شرح حکایت، به هریک از تصاویر اشاره شود؛ آن‌گونه که گویی درباره‌ی تصاویر داستان سرایی می‌شود.

داستان باید با هیجان و زیبا بیان شود و در آخر، به جنبه‌های اخلاقی آن اشاره شود تا میل و رغبت دانش‌آموزان نسبت به آن تحریک شود.

۵- متن درس قرائت می‌شود ولی نه به گونه‌ای ساده و بی‌احساس. عبارت‌های متن طوری تنظیم شده‌اند که معلم بتواند نحوه‌ی خوب خواندن آن را به دانش‌آموزان تعلیم دهد. هریک از عبارات یا هر گروه از عبارات دارای احساس و هیجان خاصی هستند و شایسته است که هر عبارت با همان احساس حاکم بر روح آن قرائت شود. مجریان نمایش‌نامه‌های رادیویی در این باره نمونه‌های خوبی هستند.

حالت‌های بیانی عبارات متن از این قبیل هستند :

○ حالت گزارشی یا روایت‌گرانه ؛ مانند : في هذا الوقت،

فقال في نفسها :

أما بعد لحظات،

في يوم من الأيام.

○ حالت‌های خبری ؛ مانند : ذهب غزالة إلى بركة ماء و ...

خرج الغراب، شكر الغرالة

فسمعت صوتاً ...

و ...

○ حالت‌های پرسشی؛ مانند: من هو؟

من هی؟

هل هو غرابٌ

و ...

○ حالت‌های تعجبی؛ مانند: لماذا وقعت في الماء

عجیب ... أیها الغراب! ماذا حَدَثَ؟

و ...

○ حالت‌های تأکیدی؛ مانند: لا ... لا ... لا ... ليس في البركة شیءٌ ...

حسناً، حسناً ... هذا طعامٌ لذيذٌ

و ...

همچنان‌که ملاحظه می‌شود،

متن این درس از ظرفیت لازم برای زیباخواندن برخوردار است. پس شایسته

است از این ظرفیت استفاده شود تا خواندن و شنیدن این متن لذت‌آفرین باشد.

۶- «این متن را چگونه با احساس بخوانیم؟» این، سؤالی است که معلم مطرح می‌کند و به بهانه‌ی یافتن پاسخ مناسب و ایجاد زمینه برای تعیین احساس حاکم بر هر عبارت، معنی کلمات و جملات مطرح می‌شود. این روش که بیش‌تر به یک فعالیت نشاط‌آور دسته‌جمعی شبیه است، عملاً دانش‌آموزان را با ترجمه‌ی متن آشنا می‌سازد.

نتیجه‌ی مورد انتظار از این اقدام این است که «حالت‌های بیانی» هر عبارت یا هر گروه از عبارت‌ها با راهنمایی معلم در کنار آن‌ها نوشته شود.

۷- متن درس با هیجان لازم توسط دانش‌آموزان قرائت می‌شود.

تمرین در کلاس

۱- فعل‌های مذکر متن به مؤنث، و فعل‌های مؤنث متن به مذکر تبدیل می‌شوند. بدین منظور، معلم یکی از فعل‌ها را مشخص می‌کند. مثلاً در کتاب آمده است: «خرج الغرابُ». معلم خطاب به

یکی از دانش‌آموزان می‌گوید: «به جای غراب، حمامه را به کار ببرید». مشابه همین اقدام، درباره‌ی سایر جملات مطرح می‌شود.

۲- یک بار دیگر تمام فعل‌های درس بازبینی می‌شوند تا معلوم شود چرا فعل به صورت مذکر یا مؤنث آمده است. مثلاً در متن آمده است: «فسمعت صوتاً». حال، می‌توان پرسید: این فعل مذکر است یا مؤنث؟
چرا به صورت مؤنث آمده؟
چه کسی صدا را شنید؟

۳- دانش‌آموزان با راهنمایی معلم به چند گروه تقسیم می‌شوند و هریک عهده‌دار یک نقش از حکایت متن درس می‌گردند. صاحبان هریک از نقش‌ها جملات مربوط به خود را از روی کتاب می‌خوانند و بدین ترتیب، برای اجرای نمایشی متن تمرین می‌کنند. نقش‌ها بدین قرارند:

— راوی اول: برای بیان جملات خبری حکایت
— راوی دوم: برای بیان جملات گزارشی متن؛ مانند: فی هذا الوقت، فقلت فی نفسها و...
— آهو: برای بیان جملاتی که از زبان آهو مطرح شده‌اند.
— کلاغ: برای بیان جملاتی که از زبان کلاغ مطرح شده‌اند.
— شکارچی: برای بیان جمله‌ای که از زبان شکارچی مطرح شده است.
برای اجرای این نقش‌ها، لازم است متن‌های مربوط به هر نفر مشخص شود.

۴- ضمایر «هو» و «هی» در متن مورد توجه قرار می‌گیرند. دانش‌آموزان به این سؤال پاسخ می‌دهند که
چرا برای غراب، ضمیر هو به کار رفته است؟
چرا برای حمامه، ضمیر هی به کار رفته است؟
حال، معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد برای هریک از اسم‌ها یا فعل‌هایی که بیان می‌کند، ضمیر مناسب را معرفی کنند. مثلاً معلم می‌گوید:

— غزاة. دانش‌آموزان به طور دسته‌جمعی می‌گویند: هی
— صیاد. دانش‌آموزان به طور دسته‌جمعی می‌گویند: هو
— طالبة. دانش‌آموزان به طور دسته‌جمعی می‌گویند: هی
— معلم. دانش‌آموزان به طور دسته‌جمعی می‌گویند: هو
— حدث...
— حملت...
و ...

تمرین در خانه

۱- دانش‌آموزان توجیه می‌شوند که با انجام تمرینات باید به چند توانایی و مهارت

دست یابند :

- تسلط بر جزئیات حکایت آهو و کلاغ
- تفاوت فعل‌های مذکر و مؤنث و چگونگی استعمال فعل مناسب برای مذکر یا مؤنث.
- تفاوت ضمائر مذکر و مؤنث و چگونگی استعمال آن‌ها متناسب با اسم یا فعل.
- آشنایی با چگونگی استعمال کلمات درس و هم‌خانواده‌های آن‌ها در قرآن کریم
- ۲- قرائت متن «آیه‌ها و سایه‌ها»، برای :
- پاسخ‌گویی درباره‌ی ماجرای آیه‌ها و سایه‌ها
- پاسخ‌گویی درباره‌ی ضمائر و افعال آیات

تمرینات اختیاری

- ۱- هماهنگی و فعالیت گروهی برای اجرای نمایشی متن درس
- ۲- ساختن ماکت مجسمه‌ها، نشانه‌ها و تابلوهای شهر تماشا
- ۳- انجام تمرین ششم به صورت تابلوهای نمایشگاهی یا دفتر اختصاصی. قابل توجه است که اجرای این فعالیت، صحنه‌ی بسیار زیبا و جذابی از انواع تصاویر و جملات برگزیده‌ی متن را به صورت یک نمایشگاه دیدنی به وجود می‌آورد. دانش‌آموزان با راهنمایی معلم می‌توانند برای برخی از جملات برگزیده‌ی متن، انواع و اقسام تصاویر ورزشی، طنز، اجتماعی، سیاسی و ... را انتخاب کنند. برای مثال، ممکن است دانش‌آموزان برای هریک از عبارات‌های زیر تصاویری از این قبیل را نقاشی کنند یا از نشریات جدا کنند و برای نمایشگاه مدرسه هدیه بیاورند :

○ برای جمله‌ی «هذا شیءٌ عجیبٌ» :

- چهره‌ی شگفت‌زده‌ی یک شخصیت سیاسی یا ورزشی یا ...
- کاریکاتور یکی از چهره‌های سیاسی جهان
- رفتار مضحک و خنده‌آور حیوانات
- شوت توپ به سمت راست دروازه و شیرجه‌ی دروازه‌بان به سمت چپ آن
- برای جمله‌ی «حسنًا، حسنًا... هذا طعامٌ لذيذٌ» :

- پر خوری یک آدم بسیار چاق
- حیوان درنده‌ای که حیوانی دیگر را به دندان دارد.
- کاریکاتور چهره‌های جهانی در هنگام غذا خوردن
- تلفیق یک انسان گرسنه و یک سفره‌ی پر از غذا
- کودک فقیری که قطعه‌ای نان در دست دارد.

همچنان که ملاحظه می‌شود، با این گونه جملات می‌توان علاوه بر شوخی با چهره‌ها و شخصیت‌های جهانی، پاره‌ای پیام‌های اخلاقی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی را مطرح نمود.

گفتنی است که این تمرین، به‌عنوان نمونه در این درس مطرح شده است و دانش‌آموزان می‌توانند در دروس دیگر نیز مشابه آن را انجام دهند.

- ۴- رجوع به قرآن کریم برای نوشتن جای خالی آیات «الدَّرَاسَاتُ الْقِرَانِيَّةُ».
- ۵- پیدا کردن هم‌خانواده‌های کلماتی همچون: شَكَرَ و حَمَلَ در آیات قرآن (با کمک اولیا).
- ۶- پیدا کردن چند فعل مذکر و مؤنث ماضی مفرد غایب در آیات قرآن.

پنج کلمه‌ی: شیء، یوم، حَمَلَ، شَكَرَ و جَاءَ که در درس به کار رفته‌اند، در قرآن کریم به کار رفته‌اند. ضمناً هریک از این کلمات دارای هم‌خانواده‌هایی هستند که به‌طور مکرر در آیات قرآن به چشم می‌خورند.

اهداف تمرین‌ها

تمرین‌های کتاب، نه‌تنها از نظر شکل ظاهری دارای تنوع هستند، بلکه از حیث اهداف نیز، موضوعات گوناگونی را دنبال می‌کنند. معلم با رسیدگی به تمرینات دانش‌آموزان باید مطمئن شود که اهداف ذیل تحقق پیدا کرده‌اند:

- ۱- تسلط بر جزئیات حکایت متن درس
- ۲- درک مفهوم عبارات و کلمات

- در «التمرین الثانی»: ۳- درک مفهوم جملات
- ۴- انتخاب گزینه‌ی درست، با توجه به استعمال فعل و ضمیر
- در «التمرین الثالث»: ۵- شناخت تفاوت فعل‌های مذکر و مؤنث
- ۶- شناخت معنی فعل‌ها
- در «التمرین الرابع»: ۷- ساختن فعل مذکر یا مؤنث مناسب
- در «التمرین الخامس»: ۸- شناخت اسم، ضمیر و فعل مذکر و مؤنث
- ۹- شناخت علامت مذکر و مؤنث در فعل و اسم
- ۱۰- جمله‌سازی
- ۱۱- املا‌ی درست کلمات عربی

اهداف کلی

- ۱- آشنایی با جمله‌هایی که دارای فعل ماضی غایب مثنی و جمع هستند.
- ۲- ترجمه و فهم جمله‌ها و عبارت‌های ساده
- ۳- آشنایی با چهار صیغه مثنی و جمع غایب و ضمائر منفصل مربوط به آن‌ها

هدف‌های رفتاری: دانش‌آموز باید در پایان این درس بتواند:

- ۱- جمله‌های ساده‌ی همراه با فعل ماضی مثنی و جمع غایب را به فارسی روان ترجمه کند.
- ۲- مفهوم مثنی و جمع مذکر و مؤنث را در فعل ماضی غایب درک کند.
- ۳- فعل مثنای مذکر و مؤنث غایب ماضی بسازد.
- ۴- فعل جمع مذکر و مؤنث غایب ماضی بسازد.
- ۵- ضمائر «هما»، «هم»، و «هن» را با افعال مربوط به کار ببرد.
- ۶- علایم «ا» و «تا» را به‌عنوان مثنای مذکر و مؤنث بشناسد.
- ۷- علایم «و» و «ن» را به‌عنوان جمع مذکر و مؤنث بشناسد.

تحلیل درس

واژگان

- واژه‌های این درس دارای چند ویژگی، بدین شرح هستند:
- ۱- ریشه‌ی فعل‌های سه حرفی که در درس قبل مطرح شده است، در این درس نیز به‌طور

مکرّر استعمال شده است.

۲- محوری‌ترین واژه‌ها، چهار صیغه از افعال ماضی هستند که هریک از آن‌ها در قالب ریشه‌های گوناگون مطرح و ارائه شده‌اند.

۳- برای هریک از صیغه‌های چهارگانه، ضمیر مناسب معرفی شده است.

۴- قریب به اتفاق کلمات، دارای کاربرد قرآنی هستند و تعدادی از آن‌ها از جمله‌ی پرکاربردترین واژه‌های قرآنی هستند که مجموعاً بخش قابل توجهی از واژگان قرآنی را تحت پوشش قرار می‌دهند.
برای مثال :

پنج کلمه‌ی: جِهَاد، جَمَع، عَمَلًا، نَفْس و عَجَبُوا که در این درس استعمال شده‌اند، به‌طور مکرّر در قرآن کریم تکرار شده‌اند و جالب این‌که هریک از آن‌ها دارای هم‌خانواده‌هایی هستند که به‌طور فراوان در آیات قرآن کریم به‌چشم می‌خورند.

محتوی

این درس، در قالب حکایتی جذاب، دارای پیامی اخلاقی و اجتماعی است که برای دانش‌آموزان سازنده می‌باشد. این حکایت، تلاش و دوراندیشی را مطرح می‌سازد و عملاً بسیاری از دستورات دینی، حکایت اخلاقی و ضرب‌المثل‌های ادبی را به یاد می‌آورد.

مفاهیمی همچون کار، عاقبت‌اندیشی، تلاش و خستگی‌ناپذیری، از جمله‌ی موضوعاتی هستند که دانش‌آموزان این سن، سخت بدان محتاجند. این درس، همین مفاهیم را به خواننده القا می‌کند.

قواعد

متن «نتیجة العمل» تلاش می‌کند چهار گروه به این شرح را معرفی کند :

۱- گروه دونفری مذکر

۲- گروه دونفری مؤنث

۳- گروه چندنفری مذکر

۴- گروه چندنفری مؤنث

اگر این تقسیم چهارگانه که به‌وضوح در متن درس وجود دارد، مورد توجه دانش‌آموزان

قرارگیرد، آموزش این چهار صیغه از فعل‌های ماضی سهل و آسان خواهد بود :

۱- مثنای مذکر

۲- مثنای مؤنث

۳- جمع مذکر

۴- جمع مؤنث

برای تشخیص صیغه‌های یادشده، به استعمال ریشه‌های سه‌حرفی تأکید شده است تا دانش‌آموزان بتوانند علامت‌های هریک از صیغه‌ها را بشناسند و به ضمائر آن‌ها توجه کنند. نکته‌ی قابل توجه در تنظیم متن درس این است که هر جا فعلی به کار رفته، در کنار آن، به تناسب همان صیغه، دو یا چند اسم مذکر یا مؤنث نیز ذکر شده است تا تشخیص فعل، آسان شود.

تدریس

زمینه

دانش‌آموزان باید ریشه‌ی سه‌حرفی فعل را به یاد داشته باشند و بدانند که در درس گذشته نیز تمام بحث‌ها بر روی علامتی بود که به هر ریشه اضافه می‌شد.

این شناخت، باید به‌عنوان منطق آموزش فعل در زبان عربی برای دانش‌آموزان کاملاً روشن و جا افتاده باشد.

مراحل تدریس

۱- «در درس پیش، علامت «تّ» به فعل سه‌حرفی اضافه شد، در این درس چه علامت‌هایی به فعل اضافه شده‌اند؟» این، سؤالی است که از سوی معلم مطرح می‌شود و دانش‌آموزان باید با جستجو در متن درس، آن نشانه‌ها را شناسایی کنند. پرواضح است که به دلیل نوع تنظیم کلمات متن درس، شناسایی این علائم چندان دشوار نخواهد بود.

نتیجه این فعالیت، این است که این چهار علامت روی تخته‌ی کلاس نوشته می‌شود :

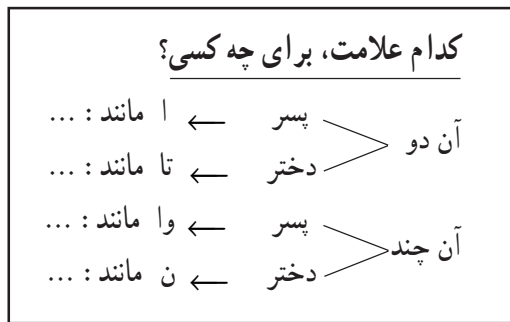

– تا، وا، نّ

۲- حال، نوبت فعل‌سازی است. دانش‌آموزان با کمک معلم، کاربرد فعل را تمرین می‌کنند، معلم تعدادی از ریشه‌ها را بیان می‌کند و دانش‌آموزان، یکی پس از دیگری آن را با یکی از علایم چهارگانه تلفیق می‌کنند.

۳- به‌عنوان گشت و گذاری در «شهر تماشا»، حکایت «اشاره‌ها و نشانه‌ها» مطرح می‌گردد. متن، عیناً از روی کتاب قرائت می‌شود و به‌هنگام قرائت، یکایک تصاویر برای دانش‌آموزان شرح داده می‌شوند.

همگام با قرائت متن، هر جا که یکی از نشانه‌ها تعریف شدند، شرح آن روی تخته‌ی کلاس نوشته می‌شود و نهایتاً این شکل روی تخته ایجاد می‌شود:

۴- حکایت «نتیجه‌ی العمل» به زبان داستانی توسط معلم مطرح می‌شود و درباره‌ی برداشت‌های رفتاری از آن نیز صحبت به میان می‌آید. بیان این حکایت باید طوری باشد که دانش‌آموزان ضمن شنیدن آن، به تصاویر مربوط نگاه کنند؛ طوری که با دوباره‌بینی تصاویر، همان بخش از حکایت در ذهنشان زنده شود.

۵- اسامی حیوانات ترجمه می‌شود و سپس این سؤال مطرح می‌گردد:

«چرا بعضی از فعل‌ها با علامت «ا» و بعضی دیگر با علامت‌های «تا»، «وا» و «ن» به کار رفته‌اند؟»

دانش‌آموزان بدون این که به جزئیات ترجمه‌ی تمام متن احاطه داشته باشند، باید بتوانند درباره‌ی چگونگی استعمال هریک از صیغه‌ها استدلال کنند.

۶- متن درس با احساس حاکم بر روح هریک از عبارت‌ها (همچنان که در ارتباط با متن درس دوم به تفصیل مطرح شد) قرائت می‌شود.

۷- از دانش‌آموزان خواسته می‌شود با توجه به کلماتی که پیش از این آموخته‌اند، و نیز اسامی حیواناتی که در همین کلاس مطرح شد، متن را با کمک یک‌دیگر ترجمه کنند. بدیهی است که معلم در صورت لزوم، به شرح و توضیح لازم درباره‌ی کلمات خواهد پرداخت.

تمرین در کلاس

۱- چند نفر از دانش‌آموزان انتخاب می‌شوند تا متن را به صورت نمایشی قرائت کنند. در این باره، نقش‌های زیر به دانش‌آموزان واگذار می‌شود:

- راوی: برای بیان جملات خبری و گزارشی
- هدهد: برای جملات آغازین *أَيُّهَا الْأَصْدِقَاءُ ... يَا أَهْلَ الْغَابَةِ ...*
- گروه سه نفره: برای ادای جملات عجیب...عجیب...هذه ضيافة عظيمة. جميع الحيوانات ...
- روباه: برای بیان جملات از زبان روباه
- گرگ: برای بیان جملات از زبان گرگ

بدیهی است که برای ایفای این نقش‌ها، لازم است جملات مربوط به هر نقش معین و به صاحب آن واگذار شود.

۲- با توجه به آنچه در ارتباط با درس دوم مطرح شد، دانش‌آموزان باید بتوانند روح حاکم بر هر عبارت یا هر گروه از عبارات را تعیین کنند و مطابق آن اقدام به قرائت متن نمایند.

هیچ جمله‌ای نباید بی‌احساس و بی‌روح قرائت شود. هر یک از عبارات‌ها دارای روح خاصی هستند که در هنگام ادای آن‌ها باید همان حالت وجود داشته باشد.

برای مثال:

- راوی با حالت خبری و آرام، گزارش‌ها را مطرح می‌کند.
 - بیان دسته‌جمعی حمار و ثعلب و ذئب حاکی از تعجب فراوان است و با هیجان ادا می‌شود.
 - روباه با قاطعیت، اطمینان و تأکید صحبت می‌کند.
 - گرگ اندکی کینه‌توزانه، پرسش‌گرانه و با خود سخن می‌گوید.
- ۳- معلم این چهار جمله را روی تخته‌ی کلاس می‌نویسد:

دو نفر پسر (مذکر مثنی)

دو نفر دختر (مؤنث مثنی)

چند نفر پسر (مذکر جمع)

چند نفر دختر (مؤنث جمع)

و سپس درحالی که روی هر یک از آن‌ها انگشت می‌گذارد، یک ریشه‌ی سه‌حرفی را بیان می‌کند و از دانش‌آموزان می‌خواهد به‌طور دسته‌جمعی فعل آن را بیان کنند. این تمرین با انواع ریشه‌هایی که تاکنون تدریس شده است، انجام می‌گیرد.

۴- معلم از یک دانش‌آموز دعوت می‌کند که پای تخته بایستد. سپس یک فعل از صیغه‌های چهارگانه را بیان می‌کند، دانش‌آموز باید با انگشت نشان دهد که آن مربوط به کدام یک از صیغه‌هایی است که قبلاً نام آن‌ها روی تخته نوشته شده است. این تمرین با تعدادی از دانش‌آموزان و با به‌کارگیری ریشه‌های مختلف انجام می‌شود.

این نوع تمرینات باید بتواند روح مشارکت جمعی و نشاط را در کلاس ایجاد کند.

۵- «بازی با فعل‌های درس»، عنوان تمرین دیگر است. معلم یکی از جملات را از روی متن کتاب می‌خواند؛ مثلاً: «الحمامة و البومة قد ذهبتا». سپس اسم‌های این جمله را تغییر می‌دهد و از دانش‌آموزان می‌خواهد که به تناسب آن اسم‌ها، فعل را نیز تغییر دهند؛ مثلاً: به جای «الحمامة و البومة» گفته می‌شود: «الذئب و الثعلب». دانش‌آموزان باید بتوانند فعل «ذهبا» را پیشنهاد کنند.

تمرین در خانه

دانش‌آموزان توجیه می‌شوند که غرض از انجام تمرینات کتاب این است که:

۱- به جزئیات کلمات و مفاهیم حکایت «نتیجة العمل» تسلط پیدا کنند.

۲- چهار صیغه‌ی افعال ماضی مورد نظر را تشخیص دهند.

۳- ضمایر مناسب هر چهار صیغه را تشخیص دهند.

تمرینات اختیاری

۱- بازنویسی قصه‌ی «نتیجة العمل» با تغییر در تعداد و جنسیت حیوانات و انتخاب فعل

مناسب برای آن‌ها

۲- رجوع به قرآن کریم برای پرکردن جای خالی آیات «الدراسات القرآنية»

۳- پیدا کردن هم‌خانواده‌های «جهاد، جمع، عمل، نفس، عجبوا» در آیات قرآن (با کمک اولیا)

۴- هماهنگی و برنامه‌ریزی برای اجرای نمایشی حکایت «نتیجه‌العمل» به صورت گروهی

۵- تهیه‌ی تابلوهای نمایشی (مانند تمرین التسلية در درس دوم) براساس برخی از عبارات

برگزیده‌ی متن درس، از قبیل :

— عَجِيبٌ... عَجِيبٌ... هذه ضيافةٌ عظيمةٌ.

— إنه قوئٌ.

— نتيجة الجهدِ والعملِ.

— أيتها الأصدقا... يا أهل الغابة... يا ايها الحيوانات...

اهداف تمرین‌ها

غرض از انجام تمرینات کتاب این است که دانش‌آموزان به این اهداف برسند.

در «التمرین الاول»: ۱- درک مفهوم عبارات و کلمات درس

۲- تسلط بر جزئیات حکایت متن درس

۳- یادآوری سؤال و جواب

در «التمرین الثاني»: ۴- شناخت علائم صیغه‌های چهارگانه‌ی تدریس‌شده در این درس

در «التمرین الثالث»: ۵- ساختن صیغه‌های چهارگانه‌ی مورد نظر

۶- یادآوری علائم اسم مثنی و جمع و جمع مکسر

در «التمرین الرابع»: ۷- توانایی در ترجمه‌ی افعال در صیغه‌های چهارگانه‌ی مورد نظر

۸- تشخیص انتخاب صیغه‌ی مورد انتظار

۹- درک مفهوم جمله

در «التمرین الخامس»: ۱۰- تطبیق مفهوم فعل در تصویر با جمله

۱۱- یادآوری مفهوم افعال

۱۲- درک مفهوم جمله

۱۳- ساختن صیغه‌های افعال

در «التمرین السادس»: ۱۴- یادآوری اسامی حیوانات

در «التمرین السابع»: ۱۵- درک مفهوم جمله و فعل

اهداف کلی

- ۱- آشنایی با جمله‌هایی که دارای فعل ماضی مفرد مخاطب هستند.
- ۲- ترجمه و فهم جمله‌ها و عبارت‌های ساده
- ۳- آشنایی با دو صیغه مفرد مخاطب ماضی و ضمائر منفصل مربوط به آن‌ها

هدف‌های رفتاری: دانش‌آموز باید در پایان این درس بتواند:

- ۱- جمله‌های ساده‌ی همراه با فعل ماضی مفرد مخاطب را به فارسی روان ترجمه کند.
- ۲- مفهوم مخاطب را در صیغه‌های مفرد مذکر و مؤنث درک کند.
- ۳- با ریشه‌ی فعل، فعل‌های مفرد مذکر مخاطب و مفرد مؤنث مخاطب بسازد.
- ۴- علامت‌های فعل ماضی در صیغه‌های مفرد مذکر و مؤنث مخاطب را بشناسد.
- ۵- ضمائر «أنت» و «أنتِ» را به شکل صحیح برای فعل‌های متناسب با آن، به کار ببرد.

تحلیل درس

واژگان

- واژه‌های این درس دارای ویژگی‌هایی به این شرح هستند:
- ۱- اغلب واژه‌ها تکراری هستند و دانش‌آموزان به راحتی متن درس را درک می‌کنند.
 - ۲- واژه‌های کلیدی درس (صیغه‌های مذکر و مؤنث در فعل ماضی مخاطب) به بهانه‌ی

کابوس‌هایی که دختر و پسر را با ارائه‌ی جملات خطایی تحت فشار قرار داده است، مطرح شده‌اند.
۳- از صیغه‌های پیش‌آموخته، به‌طور فعال در این درس استفاده شده است. مثلاً:

— ماضی مفرد مذکر غایب: نَظَرَ، قَرَأَ، قَصَدَ، وَصَلَ، حَزِنَ، فَتَحَ، نَدِمَ.

— ماضی مفرد مؤنث غایب: خَرَجَتْ، طَلَبَتْ، رَجَعَتْ، حَزِنَتْ، فَتَحَتْ، نَظَرَتْ، نَدِمَتْ.

۴- همچنان که سیاست حاکم به این کتاب درسی اقتضا می‌کند، روی کلمات قرآنی و نیز هم‌خانواده‌های پرکاربرد قرآنی تأکید فراوان شده است؛ به‌نحوی که تعداد بسیار اندکی از کلمات به‌کار رفته در متن درس، دارای استعمال فراوان قرآنی نیستند که آن‌ها نیز به اقتضای جمله به‌کار گرفته شده‌اند. از جمله‌ی برخی از کلمات قرآنی به‌کار رفته در این درس می‌توان اشاره داشت به: طَلَبَ، خَرَجَ، قَرَأَ، رَجَعَ، حَزِنَ، كَثِيراً، الْبَيْتَ، اللَّيْلَ، نَامَ، فَتَحَ، نَدِمَ و ...

محتوی

داستان این درس، مضمونی را مورد توجه قرار داده است که برای دانش‌آموزان از جذابیت لازم برخوردار می‌باشد. در این داستان، از سویی به یکی از آزمایش‌های درس علوم پرداخته شده است و از سوی دیگر، جنبه‌های هیجانی و تخیلی ماجراها، می‌تواند آن را به‌عنوان متنی جذاب مطرح کند.

این درس، بیش از آن که پیامی اخلاقی و اجتماعی داشته باشد، می‌تواند لحظاتی ذهن و تخیل دانش‌آموزان را به سوی خود جلب کند. در خلال این حالت‌های ذهنی و تخیلی، واژه‌های کلیدی درس به‌گونه‌ای به دانش‌آموزان تعلیم داده می‌شود که از پایداری لازم برخوردار خواهد بود. ولی با این حال، نمی‌توان گفت که این درس فاقد پیام اخلاقی و رفتاری است. قاعدتاً خسارت‌های جبران‌ناپذیری که در اثر سهل‌انگاری‌ها ایجاد می‌شود، و نیز درک موقعیت‌های دردناکی که گاهی برخی از مردم گرفتار آن می‌شوند، از جمله‌ی پیام‌های این درس است.

قواعد

هدف آموزشی این درس، عبارت است از:

۱- تفهیم فعل مخاطب و تفاوت آن با فعل‌های غایب.

۲- آموزش صیغه‌های مخاطب مفرد مذکر و مؤنث در فعل ماضی.

۳- تعیین دو علامت «ت» و «تِ» به‌عنوان نشانه‌های اصلی دو صیغه‌ی مورد نظر.

۴- اختصاص ضمائر «أَنْتَ» و «أَنْتِ» برای فعل‌های مخاطب مفرد.

در این درس، بیش از آن که مفاهیمی چون: مخاطب، مفرد، مذکر و مؤنث مورد تأکید و تجزیه و تحلیل قرار گیرند، تلاش شده است که از خلال کاربری و تجزیه و تحلیل صورت‌های مورد نظر و نشانه‌شناسی آن‌ها، هدف درس متحقق شود. بنابراین، در آموزش این دو صیغه و ضمائر آن‌ها، همچنان که در کتاب از تصاویر مرتبط و مشابه‌سازی استفاده شده است، باید از همین روش استفاده شود تا یادگیری دانش آموزان، یادگیری عمیق‌تر و ماندگارتر باشد و به حفظ پاره‌ای تعریف‌ها و عبارات خشک محدود نشود.

تدریس

زمینه

به‌عنوان جمع‌بندی دروس گذشته، مفهوم فعل غایب برای دانش‌آموزان تشریح می‌شود تا تفاوت آن را با فعل‌های مخاطب دریابند. آنان براساس دروس گذشته باید بدانند آن چه را که فراگرفته‌اند، فعل‌های ماضی غایب بوده است.

وسایل کمک آموزشی

- ۱- کارت‌های حاوی ریشه‌های افعال سه‌حرفی
- ۲- کارت «ت»
- ۳- کارت «ت»

مراحل تدریس

- ۱- دانش‌آموزان در متن درس به جستجو می‌پردازند تا به این سؤال‌ها پاسخ دهند:
 - در فعل‌های این درس با چه علامت جدیدی مواجه هستیم؟
 - فعل‌هایی که دارای علامت جدید هستند، از چه ریشه‌هایی ساخته شده‌اند؟
 - آیا از فعل‌های آموخته‌شده‌ی قبلی، در این درس به چشم می‌خورد؟
- حاصل بررسی دانش‌آموزان، اطلاعاتی است که به این شکل روی تخته نوشته می‌شود:

□ علامت‌های جدید: ت، ت

□ فعل‌های دارای علامت جدید:

– ندمت، غفلت، لعبت

– ندمت، غفلت، لعبت

□ ریشه‌ی فعل‌های دارای علامت جدید: نَدِمَ، غَفَلَ، لَعِبَ

□ فعل‌های آموخته‌شده‌ی قبلی:

خَرَجْتُ، طَلَبْتُ، قَرَأْتُ، قَصَدْتُ، رَجَعْتُ

خَزِنْتُ، وَصَلْتُ، نَظَرْتُ، فَتَحْتُ، فَتَحْتُ، نَظَرْتُ، نَدِمْتُ، نَدِمْتُ

۲- معلم این سؤال را مطرح می‌کند:

چه تفاوتی میان فعل‌هایی که علامت «ت» و «ت» دارند، وجود دارد؟

دانش‌آموزان مجالی می‌یابند تا دوباره به بررسی متن درس پردازند. آنان می‌توانند براساس قرینه‌هایی که در تصاویر و اسامی وجود دارد، تفاوت بین این دو فعل را تشخیص دهند. اما ارائه پاسخ قطعی در این زمینه، به شنیدن و خواندن داستان «آتش...» موکول می‌شود.

۳- داستان درس، با روایتی داستانی از سوی معلم برای دانش‌آموزان بیان می‌شود. این داستان به اقتضای محدودیت‌های کتاب درسی، به گونه‌ای بسیار مجمل مطرح شده است. ولی معلم در بیان خود به شرح و بسط پیش‌تر آن دست می‌زند. این داستان از این قرار است:

آتش ...

سلمان هنوز در فکر آزمایشی بود که همان روز، در آزمایشگاه مدرسه انجام شده بود. در این آزمایش، نمک و الکل ترکیب شده بود و سپس به آتش کشیده شده بود. شعله‌ی زیبای ناشی از ترکیب الکل و نمک، چنان نظر او را جلب کرده بود که دلش می‌خواست باز هم آن را انجام بدهد.

وقتی مادر برای خرید از خانه خارج شد، موضوع آزمایش را با خواهرش در میان گذاشت. او هم مشتاق بود که شاهد این آزمایش باشد. پس با کمک هم لوازم

آزمایش را تهیه کردند: یک قطعه پنبه را به الکل آغشته کردند و روی آن نمک پاشیدند. سینی کوچکی آوردند و پنبه‌ی آغشته به الکل و نمک را وسط آن گذاشتند. سلمان کبریت را روشن کرد و آن را به پنبه نزدیک کرد. ناگهان شعله‌ای آبی نگاه خواهر و برادر را به خود جلب کرد. قشنگ‌ترین شعله‌ای بود که تا حالا دیده بودند. اندکی بعد، شعله رو به خاموشی رفت. سلمان گفت: «حیف است که خاموش بشود. دوباره نمک و الکل روی آن می‌ریزم.» و دهانه‌ی شیشه‌ی الکل را روی پنبه‌ی نیم سوخته سرازیر کرد. ناگهان شعله قد کشید و از لبه‌ی سینی به فرش سرایت کرد. آتش، لحظه به لحظه بیش‌تر می‌شد. سلمان و خواهرش به وحشت افتاده بودند. هرچه کردند، نتوانستند جلوی آن را بگیرند. آن‌ها قدم به قدم از آتش فاصله می‌گرفتند و فریاد می‌کردند. آتش هم قدم به قدم جلو می‌آمد و داغ‌تر می‌شد.

ساعتی بعد، مادر از راه رسید. مردم در مقابل خانه‌اش جمع شده بودند. از خانه‌اش، دود به آسمان می‌رفت. همان موقع، پدر نیز سراسیمه به خانه آمد. به او خبر داده بودند که خانه‌ات سوخته است.

آن شب، در خانه‌ی نیم سوخته خوابیدند. داغ‌تر از شعله‌های آتش، آه‌های سوزناکی بود که پدر و مادر می‌کشیدند. دسترنج یک عمرشان در یک لحظه دود شده بود. آن شب، خواب به چشم کسی نمی‌رفت. بیش‌تر از همه، سلمان بود که آرام و قرار نداشت. سعی کرد بخواهد تا شاید لحظه‌ای از این درد و رنج آسوده شود. چشمانش سنگین شد. ناگهان دچار کابوسی وحشتناک شد. فریادهایی تند و شکننده، روح و وجدانش را به آشوب می‌کشاند که:

آیا پشیمان نیستی؟

چرا غفلت کردی؟

چرا با کبریت بازی کردی؟

تو خائنی...

در همان لحظه، دخترک هم به خودش می‌پیچید و فشار یک کابوس سنگین را

تحمل می‌کرد. صدایی در گوشش فریاد می‌کرد:

تو غفلت کردی!

تو خائنی!

چرا دست به کبریت زدی؟

حالا پشیمان هستی؟

سلمان، تحت تأثیر خوابی که دیده بود، ناگهان از خواب پریده بود و با اضطراب خواهرش را که در خواب گریه می کرد و دست هایش را تکان می داد، نگاه می کرد. ناگهان او هم از خواب پرید. پریشان و مضطرب بود. نگاهی به سلمان انداخت و گفت: «تو چرا پریشانی؟»

سلمان، آهی کشید و آرام گفت: «تو هم خواب می دیدی؟» با این حرف ها، پدر و مادر هم چشم هاشان را باز کردند. با آه و حسرت به خانه ی سوخته شان نگاه کردند و چیزی نگفتند. سلمان سخت پشیمان بود. خواهرش هم همین طور. اما پشیمانی سودی نداشت.

۴- معلم با این توضیح، از دانش آموزان می خواهد که به تفاوت دو نوع فعل و ضمیر توجه

کنند:

□ خطاب های این درس، شامل چند نکته است:

۱- خطاب به سلمان (مفرد مذکر مخاطب)

۲- خطاب به سمیه (مفرد مؤنث مخاطب)

۳- در خطاب به سلمان از ضمیر «انت» و علامت «ت» استفاده شده.

۴- در خطاب به سمیه از ضمیر «انت» و علامت «ت» استفاده شده.

سپس معلم تصریح می کند:

○ صیغه ی ماضی مخاطب مفرد مذکر دارای ضمیر «انت» و علامت «ت» است.

○ صیغه ی ماضی مخاطب مفرد مؤنث دارای ضمیر «انت» و علامت «ت»

است.

۵- یک بار دیگر صیغه های مذکر و مؤنث به کار رفته در متن درس مورد بررسی قرار می گیرند. بدین منظور، معلم با ذکر ریشه ی هر یک از فعل ها، از دانش آموزان می خواهد صیغه های مخاطب مفرد مذکر و مخاطب مفرد مؤنث را همراه ضمیر آن بیان کنند:

معلم می گوید: «نَدِمَ». دانش‌آموزان پاسخ می‌دهند: أَنْتَ نَدِمْتَ، أَنْتِ نَدِمْتِ.
 معلم می گوید: «عَقَلَ». دانش‌آموزان پاسخ می‌دهند: أَنْتَ عَقَلْتَ، أَنْتِ عَقَلْتِ.
 معلم می گوید: «لَعِبَ». دانش‌آموزان پاسخ می‌دهند: أَنْتَ لَعِبْتَ، أَنْتِ لَعِبْتِ.
 معلم می گوید: «نَظَرَ». دانش‌آموزان پاسخ می‌دهند: أَنْتَ نَظَرْتَ، أَنْتِ نَظَرْتِ.
 این صیغه‌سازی، می‌تواند با تعدادی از ریشه‌هایی که در درس به کار رفته است، انجام شود.
 ضمناً پاسخ دسته‌جمعی یا فردی دانش‌آموزان، بسته به علاقه و تشخیص معلم و شرایط کلاس است.
 اما در هر صورت، اجرای هر دو شکل آن، مورد توصیه است.

۶- متن درس، قرائت می‌شود. قرائت این

متن خوانی

عبارات و جملات داستان «الحریق»
 حاوی حالت‌ها و حس‌های گوناگون است.
 مثلاً:

○ خَرَجَتِ الْأُمُّ ... (خبری ساده)
 ○ عندما رَجَعَتِ الْأُمُّ ... (خبری، با
 تأکید و هشدار)

○ فَحَزِنَ كَثِيراً ... (با مکث، خبری
 تأکیدی)

○ فِي مُتَّصِفِ اللَّيْلِ ... (با آرامش و
 مکث)

○ فَتَحَ عَيْنَهُ ... (هشداردهنده)
 ○ أَنْتَ غَافِلٌ! (سرزنشگر، آمرانه)
 ○ هل ندمت؟ (استفهامی-
 سرزنش‌کننده)

○ ولكن هل للندامة فائدة؟ (با حسرت
 و تعجب)

متن، باید متضمّن بیان حالت‌ها و حسّ حاکم بر
 هر عبارت باشد. در غیر این صورت، داستانی
 بی‌روح و بی‌حرکت قرائت می‌شود و طبعاً حس و
 هیجانی در دانش‌آموزان ایجاد نمی‌کند. و این در
 حالی است که این داستان دارای فراز و فرودهای
 مکرّر است و استفاده از لطایف بیانی در قرائت
 این داستان، بر زیبایی آن می‌افزاید و ضمناً به
 نوعی بیانگر مفهوم هر جمله نیز هست. به هر حال،
 پرواضح است که وقتی جملاتی به‌عنوان کابوس
 بیان می‌شود، از حالت و هیجانی برخوردار است
 که باید نحوه‌ی بیان آن نیز هماهنگ با روح یا
 مفهوم جمله باشد.

۷- ترجمه‌ی متن، پس از طیّ مراحل
 گذشته، می‌تواند توسط دانش‌آموزان انجام شود.
 معلم می‌تواند به‌عنوان راهنمایی، کلمات جدید را
 معنی کند و ارائه‌ی مفهوم هر جمله را به
 دانش‌آموزان بسپارد. مهم این است که
 دانش‌آموزان بتوانند مفهوم کلی هر جمله و نقش
 مفهومی آن در کلّ داستان را تشخیص دهند.

پس از این که متن درس توسط

دانش‌آموزان ترجمه یا مفهوم‌یابی شد، معلم به ترجمه‌ی دقیق یک‌یک جملات می‌پردازد.
۸- ماجرای «نقش‌ها و نقاش‌ها» به‌عنوان تدریس مستقیم و نهایی قواعد آموزشی این درس، توسط معلم روایت می‌شود.

همچنان که داستان «الحریق»، پیش از قرائت و ترجمه‌ی آن، توسط معلم به‌طور مشروح روایت شد، این ماجرا هم باید به جای این که مستقیماً از روی کتاب خوانده شود، به‌عنوان بخشی از گشت و گذار شرکت‌کنندگان در شهر تماشا، برای دانش‌آموزان به‌صورت خاطره یا ماجرا بیان شود. مهم این است که در بیان این ماجرا، روی فعل‌های دارای علامت «ت» و «ت» تأکید شود تا دانش‌آموزان غرض اصلی از این قضیه را دریابند.

ضمناً بخش‌های مهم و تأکیدی این بخش عیناً از روی کتاب خوانده می‌شود و مجالی به دانش‌آموزان داده می‌شود تا ماجرای نقش‌ها و نقاش‌ها را از روی کتاب مرور کنند و سپس به پاره‌ای از سؤالات معلم درباره‌ی آن‌چه در کتاب نوشته شده است، پاسخ گویند.

تمرین در کلاس

۱- چند نفر از دانش‌آموزان انتخاب می‌شوند تا متن درس را به‌صورت نمایشی قرائت کنند. تقسیم نقش‌ها بدین صورت است:

- راوی: برای بیان جملات خبری و نقل داستان در ابتدا و انتهای آن.
 - کابوس سلمان: برای بیان جملاتی که سلمان در خواب دیده است.
 - کابوس سمیه: برای بیان جملاتی که سمیه در خواب دیده است.
 - سلمان: برای بیان دو جمله‌ی خطاب به سمیه.
 - سمیه: برای بیان دو جمله‌ی خطاب به سلمان.
- ۲- قرائت درس، با حفظ حالت‌های بیانی مربوط به هر عبارت، توسط دانش‌آموزان.
- ۳- معلم این جملات را روی تخته می‌نویسد:

— مخاطب مفرد مذکر

— مخاطب مفرد مؤنث

سپس درحالی که هریک از آن دو عبارت را مورد اشاره قرار می‌دهد، یک ریشه‌ی فعل را بیان می‌کند. دانش‌آموزان به‌طور دسته‌جمعی صیغه‌ی مورد نظر را می‌سازند و با صدای بلند بیان می‌کنند.

۴- انجام تمرین سرعت و انتقال سریع: دانش‌آموز، پای تخته می‌ایستد. معلم یک صیغه‌ی ماضی مخاطب مفرد مذکر و یا مؤنث را بیان می‌کند. دانش‌آموز باید خیلی سریع، به همان جمله‌ای که

در تمرین قبل روی تخته نوشته شده است، اشاره کند. این تمرین می‌تواند آن قدر سریع و مکرر انجام شود تا سرانجام، دانش‌آموز در اثر سرعت یا اشتباه، درست اشاره نکند. دانش‌آموزی که به بیش‌ترین تعداد سؤالات درست پاسخ گوید، برنده‌ی این تمرین می‌باشد. این تمرین می‌تواند بین چند نفر برگزار شود و یک داور، تعداد فعل‌های مربوط به هر کس را شمارش کند.

تمرین در خانه

- دانش‌آموزان توجیه می‌شوند که غرض از تمرین خانگی این است که :
- تفاوت بین دو صیغه‌ی مخاطب مفرد (مذکر و مؤنث) را دریابند.
 - متن درس را به درستی قرائت کنند.
 - ترجمه‌ی جملات درس را درک کنند.
 - ضمائر مناسب برای هر صیغه را بشناسند.
- از این رو، باید :
- متن درس را بخوانند و درست ترجمه کنند.
 - ماجرای نقش‌ها و نقاش‌ها را مطالعه کنند و به سؤالات آن پاسخ دهند.
 - تمرین‌های درس را انجام دهند.

تمرینات اختیاری

- ۱- رجوع به قرآن کریم برای پرکردن جای خالی آیات «الدراسات القرآنیة»
- ۲- پیدا کردن هم‌خانواده‌های «رَجَعَ»، «فَتَحَ»، «عَقَلَ»، «خَرَجَ» در آیات قرآن و یا ارائه‌ی آیه‌ای که این کلمات در آن‌ها به کار رفته‌اند.
- ۳- هماهنگی و برنامه‌ریزی با سایر هم‌کلاسی‌ها برای اجرای نمایشی داستان «الحریق».

اهداف تمرین‌ها

در «التمرین الاول»:	۱- آشنایی با مفهوم داستان درس.
	۲- آشنایی با شیوه‌های گوناگون جملات استفهامی.
در «التمرین الثاني»:	۳- آشنایی با برخی از ساختارهای قرآنی و دینی.
	۴- صیغه‌سازی، به تناسب ضمیر یا مفهوم جمله.

- در «التمرین الثالث»: ۵ - تکرار هدف چهارم.
- در «التمرین الرابع»: ۶ - تشخیص دلیل درستی یا نادرستی به کارگیری انواع صیغه‌ها.
- در «التمرین الخامس»: ۷ - تشخیص ضمیر مناسب.